

Teresa Wilk

Wstęp

Chowanna 1, 13-17

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wstęp

Kategoria zmiany wpisana jest w historię ludzkości. Każda miniona epoka stanowi doskonałą ilustrację przemian, które z jednej strony są czynnikiem/wyznacznikiem rozwoju i postępu, a z drugiej niemal zawsze generują sytuacje problemowe, będące zagrożeniem codziennej egzystencji człowieka. Przemiany, realizowane nie zawsze zgodnie z oczekiwaniami społecznymi, powodują dysfunkcje w wielu obszarach życia. Przywołany stan nie charakteryzuje współczesności, uważna lektura materiałów opisujących życie poprzednich pokoleń wskazuje na występowanie zjawisk o podobnym kształcie i charakterze, zjawisk, które skutecznie ograniczały możliwości równych szans, zaspokajania aspiracji i potrzeb wszystkim członkom danej społeczności.

Dzisiaj, uwzględniając dynamikę dokonujących się zmian, w przestrzeni społecznej w jeszcze większym stopniu odczuwalny jest brak stabilizacji i szeroko rozumianego poczucia bezpieczeństwa. Współcześnie wszyscy funkcjonujemy w przestrzeni (obszarze) ryzyka – ekonomicznego, kulturowego, tożsamościowego, społecznego, edukacyjnego – którą kreuje proces globalizacji oraz nasza wszechstronna aktywność, tudzież jej brak¹.

Charakteryzując współczesną rzeczywistość, nie sposób nie doceniać zmian, które przyczyniają się do poprawy jakości życia człowieka, umożliwiając permanentny rozwój indywidualny i społeczny. Powszechność i dostępność edukacji, zasadniczo na każdym poziomie, rozprzestrze-

¹ Zob. U. Beck: *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Przeł. S. Cieśla. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2002.

nianie się obcych kultur – wspólne projekty, festiwale, koncerty, zmiany w przestrzeni architektonicznej, wreszcie migracja społeczności, już nie tylko w obszarze jednego kontynentu, tworzą ogromne możliwości nabywania wiedzy i umiejętności praktycznych, generują kreatywność, tworzą płaszczyznę wspólnego dialogu. To swoista zdobycz cywilizacyjna, która pozwala sprawnie i bezpiecznie poruszać się w przestrzeni coraz bardziej wielokulturowej.

Wszelako obok „rozwija się” sfera niedostatku, ubóstwa, która ujawnia się we wszystkich obszarach, obejmuje szerokie kręgi społeczne. Znajdują się w niej ludzie, którzy z różnych przyczyn nie potrafili sprostać współczesnym cywilizacyjnym wymaganiom; w konsekwencji pozostają często wykluczeni, bez perspektyw, siły i wiary w możliwość zmiany swego losu.

Wspominam o tym, bo nadal w powszechnej opinii wydaje się funkcjonować przekonanie, że konsekwencje wszelkich negatywnych zjawisk, w tym ubóstwa, bezdomności, bezrobocia, samotności, dotyczą tylko osoby bezpośrednio dotkniętej danym deficytem, tymczasem obejmują one swym zasięgiem całe społeczeństwo, wszystkich, niezależnie od statusu społecznego i materialnego. Warto o tym pamiętać, zwłaszcza że nie tylko sfera materialna jest wyznacznikiem jakości życia, lecz także, w nie mniejszym stopniu, przestrzeń moralno-aksjologiczna.

W owej różnorodności warunków realizacji codziennego życia, w tak skomplikowanej i wielowymiarowej rzeczywistości istotne wydaje się zorientowanie uwagi na pilną potrzebę podjęcia procesu rewitalizacji społecznej, która przywróci pozytywne wartości, dobro oraz wzmocni i wygeneruje postawy, które wszystkim stworzą płaszczyznę/obszar wspólnego, satysfakcjonującego życia. „Wspomniane pojęcie rewitalizacji społecznej jest procesem zorientowanym na wprowadzenie określonych zmian, odbudowę pożądanых wartości, struktur funkcjonujących w przeszłości, jest ożywieniem – przywróceniem do życia, sprawności – przestrzeni ludzkiej egzystencji. Jest działaniem pragmatycznym, przywracającym i regenerującym więzi społeczne, a także pożądane postawy. [...] Rewitalizacja rozumiana jest jako proces przywracania do życia (sprawności) poszczególnych grup społecznych, środowisk lokalnych, to kreowanie warunków umożliwiających realizację indywidualnych i społecznych potrzeb. Jest też budowaniem poczucia tożsamości oraz identyfikacji z lokalną społecznością, z przestrzenią realizacji codzienności”².

Zaistnienie i powodzenie procesu rewitalizacji zależne jest nade wszystko od zaangażowania, aktywnej partycypacji lokalnych społeczeństw,

² T. Wilk: *Rewitalizacja społeczna poprzez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzycha*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 8.

które świadome potrzeb, zechcą, wykorzystując własny potencjał oraz społeczny kapitał, podjąć określone działania. Wsparciem dla wszelkich lokalnych inicjatyw mogą być działające w środowisku instytucje społeczne, polityczne, edukacyjne i kulturalne, stowarzyszenia i organizacje.

Od lat obserwujemy inicjatywy środowisk/instytucji mające na celu ograniczenie występowania i rozprzestrzeniania się niepokojących zjawisk; inicjatywy te wszelako nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. Warto zatem zintensyfikować działania, a także wprowadzić nowe, odmienne od utrwalonych, rozwiązania. Warto odnotować czynniki, które – jak wskazują przykłady³ – mogą skutecznie przyczynić się do wdrożenia pożądanых zmian. Takim czynnikiem może i powinna stać się kultura/sztuka. Jej upowszechnienie w codziennej rzeczywistości wydaje się współcześnie nie tyle autorską fanaberią, ile społeczną koniecznością. Jak zauważał Bogdan Suchodolski, „Kultura, a dokładniej sztuka jest miejscem jak najbardziej sprzyjającym człowiekowi, musi on tylko to sobie uświadomić i nauczyć się, dla własnego dobra, z niej korzystać”⁴. Świadomość funkcji pozaartystycznych, społecznych, jakie niezmiennie od stuleci spełnia sztuka, jej społeczna użyteczność to najlepsza rekomendacja dla praktyki społecznej.

W literaturze przedmiotu odnaleźć można wiele opracowań dotyczących potrzeby aktywizacji lokalnych społeczności w obliczu niepokojących zjawisk, jednak niewiele jest opracowań odnoszących się do procesu rewitalizacji społecznej, czyli działań skupionych na przywracaniu pozytywnych aspektów – postaw, zachowań, wartości – które w przeszłości charakteryzowały rzeczywistość, a które obecnie mogłyby się przyczynić do zaistnienia pożądanых zmian.

Część monograficzną niniejszego tomu „Chowanny” rozpoczyna ważny tekst Ewy Bielskiej, ukazujący kategorię ruchu społecznego, jego roli w procesie rewitalizacji społecznej. Autorka odnosi się do koncepcji sił społecznych oraz aktywizacji społecznej jako wyznaczników funkcjonowania współczesnych społeczeństw demokratycznych. Konteksty aktywizacji społecznej odnajdujemy w opracowaniu Barbary Grabowskiej, która skupia się na procesie rewitalizacji regionów/przestrzeni życia oraz potrzebie rewitalizacji tożsamości regionalnej w kontekście budowania tożsamości w perspektywie narastającej wielokulturowości. W pewnym zakresie dopełnieniem wspomnianego tekstu jest opracowanie Ewy Ogrodzkiej-Mazur, która prezentuje konteksty funkcjonowania mniejszości narodowej na Zaolziu. Analizy wyników badań tej Autorki ilustrują pewne zaszczości historyczno-kulturowe oraz perspektywę wspólnej rzeczywistości, możliwości realizacji indywidualnych i społecznych scena-

³ Zob. *ibidem*.

⁴ Cyt. za: *ibidem*, s. 69.

riuszy. Odrębność kulturowa a współistnienie od wieków różnych grup etnicznych – to istotne wyzwanie w rozwijającej się przestrzeni wielokulturowej. Ciekawym i nawiązującym do poprzedniego artykułem jest opracowanie Agaty Rzymełki-Fraćkiewicz, która podejmuje próbę zorientowania uwagi Czytelnika na rolę kultury/sztuki w procesie edukacji regionalnej. Prezentując przykład Górnego Śląska, Autorka zauważa potrzebę budowania tożsamości regionalnej w perspektywie teraźniejszości i przyszłości. Rolę edukatora przypisuje – korzystając z doświadczeń przeszłości – sztuce/teatrowi. To słuszny kierunek – sięganie do dorobku sztuki, czerpanie z niej. Konteksty edukacyjne/oświatowe prezentuje Anna Rutkowska, która w swoich rozważaniach wraca do trudnych decyzji likwidacji szkół wiejskich. Autorka słusznie przywołuje ekonomiczne przesłanki takich decyzji, ale zasadniczo podkreśla konsekwencje kulturowe i edukacyjne tych rozstrzygnięć. Istotną rolę przypisuje Stowarzyszeniom Rozwoju Wsi, które zwracają uwagę na obecność szkoły w budowaniu poczucia tożsamości miejsca młodych ludzi oraz kreowaniu więzi społecznych. O szkołę wiejską – jako przestrzeń życia społecznego i kulturalnego – warto zabiegać.

W jakich jeszcze obszarach proces rewitalizacji społecznej jest potrzebny? Anna Nowak problematykę procesu rewitalizacji społecznej sytuuje w kontekście funkcjonowania osób niepełnosprawnych, ukazując ich uczestnictwo w kulturze, podkreśla potrzebę spełnienia warunku powszechnej dostępności dóbr kultury, zważając, iż jest ona istotnym czynnikiem warunkującym jakość życia osób niepełnosprawnych. Z kolei Maciej Bernasiewicz i Monika Noszczyk-Bernasiewicz zwracają uwagę na te wydarzenia przyczyniające się do zaprzestania działalności przestępczej młodych ludzi, które sprzyjają rewitalizacji życiorysów poszczególnych jednostek i grup społecznych. Istotny z perspektywy indywidualnej i społecznej temat podejmuje Halina Guzy-Steinke, która ukazuje język nie tylko jako instrument porozumiewania się, lecz także jako narzędzie podtrzymywania i tworzenia jakości kulturowych. Współczesność, jak zauważa Autorka, przyczynia się do rozwoju języka, tak obecnie zróżnicowanego, ale również – poprzez zaniedbania, brak należytej edukacji – powoduje jego „degradację”, zanieczyszczenie, co z pewnością nie sprzyja jakości komunikacji i rozwoju. Ostatni z zamieszczonych w części monograficznej czasopisma tekstów to artykuł Beaty Mazepy-Domagały i Teresy Wilk, w którym Autorki ukazały pilną potrzebę rewitalizacji – w przestrzeni życia codziennego – dobra jako wartości i istotnego warunku satysfakcjonującego życia demokratycznych społeczności.

Proces rewitalizacji społecznej w dobie obecnej jawi się jako konieczność, powrót do dobrych/pozytywnych rozwiązań, postaw, pożądaných wartości, które uwzględniając zdobyte współczesności, poziom rozwoju, przyczyni się do poprawy/kompensacji jakości życia. Proces ten doty-

czy – jak ilustrują zamieszczone w części monograficznej „Chowanny” teksty – różnorodnych obszarów ludzkiego życia. W artykułach autorstwa reprezentantów kilku ośrodków akademickich uwzględniono tylko wybrane aspekty codziennej ludzkiej egzystencji. Pozostajemy – jako Autorzy – z nadzieją, iż inne obszary życia człowieka będą w przyszłości tematem nowych interpretacji i analiz.

Dziękując wszystkim Autorom za chęć uczestniczenia w niniejszym przedsięwzięciu, podzielenia się refleksjami dotyczącymi tak istotnego społecznie zagadnienia, wyrażam nadzieję, że Czytelnik dostrzeże w procesie rewitalizacji społecznej źródło poprawy jakości życia współczesnych pokoleń i ramy (strukturę) poprawności/dobra dla pokoleń przyszłych.

Bibliografia

- Beck U.: *Spółczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Przeł. S. Cieśla. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2002.
- Wilk T.: *Rewitalizacja społeczna poprzez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzych*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010.

Teresa Wilk